

Fabrice Hadjadj

Kaj je družina?

Fabrice Hadjadj
KAJ JE DRUŽINA?

Fabrice Hadjadj

KAJ JE DRUŽINA?

Družina
2015

Fabrice Hadjadj
KAJ JE DRUŽINA?

Naslov izvirnika: *Qu' est-ce qu'une famille?*

© izvirnika: Editions Salvator, Yves Briend Editeur, S.A., 2014

© za slovensko izdajo: Družina d. o. o., 2015

Prevod: Jasmina Rihar

Lektoriranje: Mateja Komel Snoj

Oblikovanje naslovnice: Benjamin Štefe, Družina d. o. o.

Grafična priprava: Stanislav Oražem

Za založbo: Tone Rode

Naklada: 800 izvodov

Natis: Tiskano v Sloveniji

Ljubljana, 2015

Več informacij o knjigah založbe Družina najdete na:
www.druzina.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.36

HADJADJ, Fabrice, 1971-

Kaj je družina? / Fabrice Hadjadj ; [prevod Jasmina Rihar]. - Ljubljana : Družina, 2015

Prevod dela: *Qu' est-ce qu'une famille?*

ISBN 978-961-04-0241-1

282362880

*Mojim staršem,
mojim otrokom,
med njimi njej,
ki je hkrati most in prepad,
podarjena in nedoumljiva,
moja družica in moja razorožitev,
z eno besedo, moji ženi,
se pravi tudi najbolj drugi od vseh,
Siffreine.*

Brez vas o vsem tem ne bi vedel ničesar.

Predgovor

Nastajanje dela

Nešteto je metod, da si obvešččen,
a da bi spoznal prihodnost,
potrebuješ čisto srce.

Odiseas Elitis, »Odisej«,
Drevo svetlobe in štirinajsta lepota

Ta knjiga ne bi nastala brez tistih, ki so me pri njenem pisanju ovirali. Če moja svoboda ne bi trčila ob njihove ovire, bi bil njen slog gotovo bolj estetski, strokovno bi bila bolj dovršena in njena vsebina nedvomno popolnoma drugačna. Verjetno bi napisal *Kaj je nič?* ali *Uhajanje najdenega časa* ali *121. dan Sodome* ... To je bil prej moj najobičajnejši tok, ki pa ga je nekaj ljudi v hipu zajezilo. Ne toliko v smislu ovire kot dejanskega jeza. Da se je gladina vode lahko zvišala.

Star pregovor pravi, naj izberemo: *aut puer, aut liber* ... oziroma zaploditi otroke ali pisati knjige. Meni ni uspelo izbrati. Tudi sicer nisem preveč *pro-choice*. Skrajno nespametno, priznam, pa še slabo je videti. Ljudje me sprašujejo: »Kako vam uspe objaviti toliko knjig ob tako številni družini?« Slabo mi uspeva. Otrokom pustim, da mi onemogočijo ustvariti »Mojstrovino«, besedilom, ki jih še pletem, pa pustim, da me malo bolj odtegnejo otrokom. Mogoče mi pa tudi kaj uspe. Rad ver-

jamem, da če so eni in drugi prikrajšani za popolnost, so deležni več življenjske pristnosti. Pristnost, ki je krevljasta in nič kaj mikavna, a ki si šepaje vendarle utira svojo pot.

Tako dveletni Jožef brez opozorila vstopi v mojo delovno sobo z nasmehom, ki se mu ni mogoče upreti, in reče: »Jaboka!« (v tem je treba slišati zapoved, ki ne trpi ugovora, in sicer naj mu takojci nalijem kozarec jabolčnega soka). Tako sem razdvojen med besom in navdušenjem. Ali pa me štiriletni Jakob vpraša: »Ali lahko tipkam na tvoj računalnik?« Ne da bi počakal na privolitev (nedvomno zato, ker mu je ne bi dal), sredi nedokončanega stavka napiše *ylkhvyoxiv*. Za njim šestletna Elizabeta želi, da ji narišem princeso, osemletna Marta me prosi, naj grem gledat glasbeno točko, ki jo je pripravila s svojima mlajšima bratoma, skoraj desetletna Judita pa – potem ko nekaj časa opreza čez moje rame – vzklikne: »Kaj! Mene omenjaš v knjigi!« Nazadnje me enajstletna Estera prosi, naj preberem nova poglavja zgodbe, ki jo sama piše – nekaj med *Harryjem Potterjem*, *Gospodarjem prstanov* in *Malim Nikcem* (zelo lušno).

A to še ni vse, kajti tu je še moja žena, seveda (o tašči, tastu in svakih bom raje molčal). Če nekatere mlade in – res – tudi veliko manj mladih žensk napeto posluša katero od mojih predavanj, mi Siffreine nameni precej globljo pozornost, ki gre mnogo dlje od branja zadnjih napisanih strani in me prekine s komentarji, ki kritikom ne bi padli na kraj pameti: »Saj res, ali si se spomnil napisati par besed Benedikti za njeno poroko?« ali »Ko govoriš o ‚življenju v luči‘, si me spomnil, da še vedno nisi zamenjal neonke v pralnici.« Ali pa: »Ampak to res ne gre, čisto predolge lase imaš, nujno si jih moraš ostriči ...« Vse to mojstrovinno vsekakor relativizira in jo tudi postavi na svoje mesto. Pri tem sploh nisem omenil pričkanj, ki jih je treba reševati, preprirov, pri katerih se človek ne zadržuje več, izbire najprimernejšega trenutka, da se ustavi »genija« v njegovem poletu k muzam

in se ga pokliče k mizi. Ali pa tistih neštetokrat, ko hrulim na svoje otroke, da morajo nehati kričati, in rednih surovih poniževanj in nepričakovanega veselja ... Znova besnost in navdušenje.

Nihče ni prerok v svojem sorodstvu. In prav v tem je milost. Tako zlahka nas lahko imajo za mesijo ljudje, ki nas poznajo le od daleč. Sorodstvo nas spomni na neko višje preroštvo, in sicer preroštvo resničnega in prihodnosti, ki presega naše projekte ter rodovitnosti, ki se izmuzne našim načrtom ... In če verjamemo Svetemu pismu, ki rado navaja rodovnike, v katerih navaja lastna imena, s čimer nam sporoča, da so ta pomembnejša od občnih, in če verjamemo prerokom Izaiju, Ezekielu, Ozeju ..., nič ni bolj preroškega kot poroka v vseh svojih nasprotnostih – znamenje Zaveze med usmiljenim Bogom in njegovim trdovratnim ljudstvom dvoličnega srca.

Nastanek tega dela je torej oviralo prav tisto, kar je njegov najdragocenejši temelj. Družina, o kateri bomo govorili, je daleč od vsakega ideala. To ni pristan miru, pa tudi bojno polje ni, ker je sprejela, da bo obdelovalna površina, ker je meč zamenjal lemež, ki pa zemlje nič manj ne rani. Prav tako ni zaprto ognjišče in ni prostor, kjer bi bil vsak zase, ker v njej temeljita politično in versko, zaradi česar je nenehno izpostavljena nujnim razpravam.

Potem so tu še drugi dejavniki, ki mi iz zelo različnih razlogov in ravni ne dopuščajo, da bi se na samotnem otoku mirno posvečal pisanju. Omenim naj katoliško Cerkev z njeno sinodo o družini, po drugi strani pa gibanja »LGBT«, »ABCD enakosti«,¹

¹ V izvirniku *ABCD de l'égalité*. Gre za poskusni učni program francoske vlade, katerega cilj je preseganje spolnih stereotipov. Leta 2013 so ga uvedli v približno šeststo osnovnih šol. Nasprotniki programa menijo, da uči teorijo spola. (Op. prev.)

»OBMP za vse«, ² »NBIC³ za najbogatejše« ali »LHOOQ⁴ za stonj«, ki jim je skupno nerazlikovanje spolov. Zaradi njih sem moral v milostnem letu 2014 pripraviti nekaj predavanj o teh temah in začutil sem potrebo, da jih zberem v knjigi. (Na koncu sem dodal še spomin na polemiko z Michelom Serresom, objavljen leta 2013 v reviji *Études*, katerega namen je predvsem razpravo odpreti teološki razsežnosti).

Predgovora ne morem skleniti, ne da bi izkazal čast svojima staršema, ki sta bila tako drzna, da sta me spočela »po starem«, na rdečem kavču v Tunisu, v četrti La Fayette. Moj oče je po več tednih vzdržnosti prišel domov s prvega sociološkega raziskovanja, ki ga je opravljal v ribiški vasi Menzel Abderrahmane na desnem bregu Bizertskega jezera. Želela sta si drug drugega, nista si ravno želela imeti mene. Najprej sta se hotela »ljubiti« ali, kot Francozi nerodno rečemo, »delati ljubezen« in ne narediti otroka. In zdaj sem tu, mali Jud, še vedno zunaj programa in zato nikdar popolnoma zunaj pogroma. Mali človek, ki je z odraščanjem ubral popolnoma drugačne poti, kot sta predvidevala (a s tem ni ubežal njunemu srcu). Drugačnih poti nisem utiral zato, ker bi se uprl, ampak zato, ker vsak človek ubeži samemu sebi, če je rojen in ne izdelan. Že moj oče je polagoma prešel od maoizma k Talmudu, moja mati pa od vodje kadrovske službe do judovske matere. Korenine so bile močnejše od njunih načrtov (poleg tega gre tu za nebeške korenine) ter poklicanost odločilnejša od njunih političnih ali poklicnih izbir.

² OBMP – oploditev z biomedicinsko pomočjo. (Op. prev.)

³ Kratica za nano-, bio-, informacijske in kognitivne tehnologije. (Op. prev.)

⁴ Parodija Da Vincijeve *Mona Lize* francoskega avtorja Marcela Duchampa iz leta 1919, ki je nastalo v kontekstu t. i. smeri *ready-made*, katere osnovni namen je izpraševanje umetnosti. Duchampova *Mona Liza* ima brke in kozjo bradico. (Op. prev.)

Verjetno ste razumeli, da ta knjiga zagovarja premoč družine, ki je »anarhična ustanova *par excellence*«, nad kabinetom strokovnih svetovalcev. Zato trdi, da je zakonska postelja globlja in ustvarjalnejša (tudi bolj dramatična) kot laboratorij doktorja Frankensteina ter da je družinska miza veliko zmogljivejši tehnični pripomoček od tabličnega računalnika. Anatole France je že omenil, da sta postelja in miza kosa pohištva, do katerih je treba gojiti najgloblje spoštovanje. Vsa stava je v tem, da danes priznamo, da sta neprimerno pomembnejša od epruvete in zaslona.

Nekateri pravijo, da je naša doba doživela tako velik razvoj, kot ga je nekoč neolitik. Zdi se mi, da je ta razvoj še večji. Ker smo zanemarili razodetje, po katerem je *Logos* tudi ime *Sina*, smo zapadli v neko logiko, po kateri je razum zveden na račun in je tehnološko na dobri poti, da izpodrine rodoslovno. Človeški spolni rod mora biti odslej zasidran v tehnološko generacijo proizvodov. Iz te zasidranosti izhaja, da se zdi mlajši vedno zrelejši od starejšega, in vsa dediščina se zdi kot ohranjanje nečesa zastaranega. V resnici bi od starih staršev težko podedovali računalnik. V primerjavi s starim izkušenim vojakom najstnik resnično bolje uporablja najnovejše naprave. Naslednja generacija se torej od prejšnje nima česa naučiti. Odslej tisti, ki meni, da je materni jezik prva dediščina in da je prav, da ga dobro znamo, velja za strahotnega nazadnjaka. In kdor pravi, da je dobro, da moški spi z žensko do konca, brez zadržkov in zaščite, obvelja za najhujšega seksista. Celotna narava je fašistična, ker na rožnem grmu rastejo le vrtnice in nikdar zastave. V boju zoper rodoslovje mnogi *proizvajajo* besedila, ki so zelo enovita (celo do take popolnosti kot petletni načrti ali betonski bloki), vendar njihova besedila niso *rojena*.

Zato z velikim veseljem bralcu predstavljam knjigo, ki je ultraseksistična, ultranazadnjaška in vsaj toliko fašistična kot rožni grm, rdeča rečna svinja ali francoska slovnica. Knjiga, ki je

rojena in za katero bo vsa »avantgarda« soglašala, da ni ne *narejena* in tudi ne bi smela biti *narejena*.

*Saint-Michel de Kergonan, 6. avgusta 2014,
na praznik spremenjenja
in obletnico eksplozije atomske bombe nad Hirošimo*

Kaj je družina?

Pripeljali so Modrijana, Naselnika in Zemljemerca
knjige pismenk in številčk, vso Podvrženost in Moč,
da obvladajo prastaro svetlobo.
Toda svetloba se nikoli ni združila z njihovim zavetjem.

Odiseas Elitis, »Pasijon«, 7. psalm⁵

Obrnil bo srce očetov k sinovom in srce sinov k očetom,
da ne pridem in ne udarim dežele s prekletstvom.

Mal 3,24

Gre za tako osnovno vprašanje, da se lahko vprašamo, ali se sploh postavlja. Lahko se celo čudimo, da smo skupaj tu in se sprašujemo o tako jasni stvari. Nekateri bodo neizogibno mnenja, da lahko naše početje vodi le v premlevanje banalnosti ali zapletanje preprostih stvari. Pri takem vprašanju imamo samo dve možnosti – ali dokazovati nekaj očitnega ali cepiti dlako.

Hkrati vendarle slutimo, da se prva dejstva vedno skrivajo v svoji svetlobi. Niso samo kot moj nos sredi obraza, ki je tako blizu, da ga ne vidim, niti pokrajina, ki sem jo že stokrat preč-

⁵ Odiseas Elitis, *Elitis*, prevod Marijan Tavčar, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1984.

kal in mi je tako znana, da je ne opazim več. Predvsem so kot vir, ki razsvetljuje in utemeljuje druge stvari in jih zato ne more utemeljiti ali razsvetliti neka druga stvar. Pred tem izvirom smo kot nočne ptice, ki bi rade pogledale v sonce, a jih zaslepi premočna svetloba.

Vsi izhajamo iz neke družine, vsi nosimo neko družinsko ime in vsi smo v neki družini odraščali. Družina je temelj. In če je temelj, *potem »družine ne moremo ustvariti«*. Če je na začetku naših konkretnih življenj, je preprosto ne moremo upravičiti niti pojasniti, ker bi se zato morali zateči k nekemu poprejšnjemu načelu, kar pomeni, da bi družina postala le še drugotna ali izpeljana resničnost in ne več maternica.

Teoretiki, ki pravijo, da naj bi prva človeška skupnost izšla iz pogodbe med brezspolnimi in osamljenimi posamezniki, sami izjavljajo, da gre za fikcijo, za delovno hipotezo in ne za resničnost.⁶ Na ravni družbenega položaja ne obstaja načelo, ki bi predhajalo družini. Zato družine ne moremo ne pojasniti ne upravičiti. Lahko samo jasno izrazimo njeno navzočnost, ki je vselej pred nami.

V tem primeru razvidnost predhaja našim očem in jih je s prvim nasmehom in glasom celo povabila, naj se odprejo. Zato je tistim, ki zagrizeno napadajo družino – in jo želijo razmesariti –, tako težko ugovarjati. Pojasniti, da človek izhaja iz opice, je lažje kot pojasniti, da otrok izhaja iz moškega in ženske. V prvem primeru teza v resnici zahteva pojasnila, celo številna, medtem ko v drugem primeru nimamo česa pojasnjevati, saj

⁶ J. J. Rousseau v uvodu v svoje delo *Razprava o izvoru in temeljih neenakosti med ljudmi* (1754), Ljubljana: Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, 1993, zapiše: »Začnimo torej tako, da damo na stran vsa dejstva.« Na začetku *Družbene pogodbe* ne more mimo priznanja temeljnega dejstva: »Od vseh družb je najstarejša in edina naravna družina.« (J. J. Rousseau, *Družbena pogodba*, prevedel Maks Veselko, Ljubljana: Cankarjeva založba, 2001, 1. knj., 2. pogl., str. 14.)

niti ne gre za tezo, temveč za neko popolnoma začetno danost, ki je podobna obstoju zunanjega sveta. In kako pojasniti, da zunanji svet je? Kako nekomu dokazati, da sonce sije?

Zahvala nasprotnikom družine

Kljub vsemu se upravičeno lahko zahvalimo tistim, ki danes napadajo družino, in sicer zato, ker prebujajo našo pozornost ter nas spodbujajo k temu, da znova premislimo o razvidnosti, ki je pred vsako objektivnostjo. Njihovo spraševanje je milost. *Med vami pač morajo biti ločine*. To je izjavil sveti Pavel v *Prvem pismu Korinčanom* (11,19): »Med vami pač morajo biti ločine, da se bodo med vami razkrili tisti, ki so preizkušeni.« Preizkušnja je v našem primeru fotografska in njena naloga je razodevati. Je kakor kriza, ki preseja in omogoči, da se ohrani čista pšenica ali dragocena kovina.

Današnje povzročanje pomislekov vsebuje obtoževanja, pred katerimi se je pomembno braniti. Sili nas tudi v iskanje vzrokov, pred katerimi se ne smemo braniti. V tem pogledu nas postavljanje pod vprašaj spodbuja, da se vrnemo k temelju (v tem primeru v zelo telesnem pomenu besede), k družinskemu bitju. Kot sem dejal, pomembno je, da se branimo. Vendar zaradi zagovora družine ne smemo pozabiti na njeno bit. Zaradi trenutnih razmer o tej biti morda razmišljamo drugače kakor kdaj prej.

Izvor se resnično razkrije šele na koncu. Naš um je tako šibak in naša volja tako nehvaležna, da neko resničnost začnemo priznavati šele, ko ji grozi razpad. Šele ko se zemlja strese, se zavemo velikodušnosti, ki nam jo je doslej izkazovala. Velikodušnost, ki je – kakor vse prave velikodušnosti – diskretna, neopazna in ne išče povračila.

Bit proti normi

Kaj je družina? To je vprašanje o biti in torej predvsem filozofsko vprašanje. Išče bistvo neke resničnosti. O družini lahko izrečemo veliko točnih stvari. Lahko jo obravnavamo z vidika zgodovine, sociologije, psihologije, prava, morale, lahko navedemo dejstva ali označujemo dolžnosti, vendar kljub temu zgrešimo njeno resnico. Kajti resnica ni omejena na pravilnost, kakor čas ni omejen na ure. Zelo podrobno lahko opišemo mehanizem ure in jo najnatančneje nastavimo, vendar bomo zgrešili bistvo časa – bistvo, ki ni brez povezave z bistvom družine, saj je naš zgodovinski čas v osnovi odvisen od zaporedja generacij.

Lahko se zadovoljimo z *opisom*, lahko pokažemo, da se družina skozi obdobja in kraje ne spreminja ter ponudimo njeno relativistično pojmovanje. Lahko se potrudimo in dajemo *priporočila* ter v dobro otroka trdimo, da vsa pojmovanja družine niso enako vredna, in s tem določimo moralistično pojmovanje. V obeh primerih je to *točno*, a ne *resnično*. Še več, dotikamo se *norm* in ne *bistva*. Moralist je odkrito normativen, ker na podlagi nekega reda vrednot vsiljuje normo. Relativist je bolj potuhnjeno normativen, ker si pusti vsiliti normo glede na trenutno razmerje moči.

Bistvo nima nič skupnega z normo. Bistveno (lahko bi rekel tudi naravno, če besedo razumemo v filozofskem pomenu in ne le biološkem) je onkraj normalnega in nenormalnega. Bistvo namreč ne izhaja iz tvorb, umetnij in prefinjenosti, ki jih postavlja človeška spretnost (to velja tudi za bistvo izdelanega predmeta, ki presega idejo izdelovalca). Bistvo nas usmerja k neizdelanemu celo v izdelanem samem, k temu, česar nismo sami izbrali, k temu, kar uhaja tako premisleku kot tudi ideologiji, čeprav je premislek altruističen in ideologija krščanskega navdiha.

Bistvenega ne moremo razgraditi

Ker bistvena oziroma naravna danost ni zgrajena, je ne moremo razgraditi. Edini način, da to storimo, je, da jo popolnoma uničimo. Ker pa bi bilo treba v primeru družine uničiti človeka samega, je dovolj, da jo popačimo oziroma iz nje delamo parodijo.

Tako smo priče nenavadnemu vračanju družinske zavrnosti. Prav tisti, ki so včeraj črnili poroko in družino, danes zahtevajo poroko in družino nazaj na svoj način. Čeprav zaničujejo danost spolov, družino še vedno pojmujejo kot zvezo dveh odraslih oseb z enim ali več otroki. S tem kažejo na svojo odvisnost in občudovanje vzorca, ki se razkriva v naravni zvezi moškega in ženske, kot da ne bi mogli sami iti še dlje. Navsezadnje bi lahko svojo marginalnost sprejeli v celoti in bili bolj domiselni ter predlagali poroko z n osebami, nekakšno nepridobitno sentimentalno preoblikovanje družbe ali pa poroko s posamezniki druge vrste, živalske, rastlinske ali izdelane (marsikdo se pari s svojim računalnikom). Lahko bi razvili resnično novo starševstvo s posvojitvami starejših, na primer, ali hibridov OBMP med roboti in šimpanzi, visokim uradnikom in kodrom, vrhunsko manekenko in mesnato rastlino ... Ampak ne, oni ohranjajo simbolični red oče–mama–otrok, in sicer tako vztrajno, da njihov prevrat še vedno pomeni podrejenost in njihove ofenzive predpostavljajo nezavedne poklone.

Še bolj nenavadno je, da prav tisti, ki so družino obsojali kot temeljno celico zatiranja in prisile, hočejo zdaj iz otroka narediti proizvod genetske manipulacije (ker enakost zahteva, da lahko imata dve ženski ali dva moška otroke iz svojih gamet oziroma spolnih celic). To pa je vsekakor več kot tlaka ali zatiranje, saj pomeni čisto in preprosto izdelavo. Pomeni iz otroka despotsko narediti predmet načrtovanja, uresničenje neke domišljije in še najbolj poskusnega zajčka. To protislovje dokazuje,